

Süstla, skalpelli ja laseriga õnnejahil

Taina Kinnunen 2008. *Lihaan leikattu kauneus*. Kosmeettisen kirurgian ruumiillistuneet merkitykset. Helsinki: Gaudeamus. 383 lk.

Kultuuriantropoloog Taina Kinnunen 2008. aastal ilmunud raamat *Lihasse lõigatud ilu* on erakordselt intiimne teos, mis kirjeldab tänapäeva inimese sisemisi püüdlusi saada õnnelikuks oma keha vormimise kaudu. Juba enne lähemat süüvimist annavad teose intiimsusest märku raamatut kaunistavad installatsioonid skalpelli ja laseriga vormitud ning vormimata inimkehade dialogidest. Kunstnik Harri Larjosto teosed (vt <http://www.larjosto.saunalahti.fi/>) on kummaliselt köitvad, tekitades ühtaegu nii huvi kui ka vastumeelsust. Tege- mist ei ole ilukirurgia või plastilise kirurgia reklaamidega stiilis enne ja pärast, vaid ehtsate küsimustega, mis puurivad sügavuti inimkeha kunstliku muutmise kultuurilistesse eeldustesse ja piiridesse. Installatsioonide tekitatud küsimused on suurepärases kooskõlas käsitleva teemaga – inimkeha vormimine iluoperatsioonide abil.

T. Kinnunen defineerib inimkeha, toetudes sotsioloog Arthur W. Franki teooriale inimkehast kui institutsioonist ja diskursusest. Institutsioonid on konkreetset asutused, mis tegelevad inimkeha muutmisega. Diskursus on aga seotud kultuuriliste arusaamadega, mis omandatakse elatud kogemuste kaudu. Nagu mitmed teised tänapäeva Soome kultuuriuurijad ja sotsioloogid, on ka T. Kinnunen võtnud lähteko- haks arusaama inimkehast kui määravast toimijast ühiskonnas (vt nt Kinnunen & Puuronen 2006). Neid ühendab arusaam inimkehast, mis on nii kultuuriliselt ja insti- tutsiooniliselt määratletud objekt kui ka sõltumatu ja iseseisvalt otsuseid tegev subjekt. Sellele uurimissuunale on iseloomulik narratiividel põhinev kvalitatiiivne lähenemisviis. Tähelepanuväärne on, et uuritav narratiiv ei ole sugugi enam poeetili- selt viimistletud ja vormiliselt fikseeritud tervik, nagu William Labovi ja Joshua Waletzky jutuskeemi puhul, vaid nn murduv narratiiv, mis keskendub teatud uurijale olulisele teemale (Hovi & Koskinen 2008). Murduv või pigem uurijate poolt murtud narratiiv on kõige laiemas mõttes analoogne Mihhail Bahtini määratletud sekun- daarse ehk temaatilise narratiiviga. Soomes valitsevat narratiivset lähenemisviisi võib siiski pidada eelkõige 1960. aastatel Prantsusmaal alguse saanud narratoloogilise koolkonna mõjutatuks. Folkloristile, kes on harjunud erinevaid narratiive määratle- ma ja liigitama struktuuri ja sisu järgi, tekitab selline narratiivne lähenemine küsi- musi, sest narratiivi justkui pole, aga narratiivne lähenemine ometi on.

Raamatu eesmärk on tutvustada tänapäeva läänelikus ühiskonnas inimkeha ümber moodustunud kultuurilisi arusaamu ja otsida vastuseid küsimusele, mis ajendab inimesi minema iluoperatsioonidele. Autor tõdeb, et piir ilukirurgia ja esteetilise (ehk rekonstruktiivse) kirurgia vahel on suhteliselt hägune. Neid eristab eelkõige tööik, et ilukirurgia tuleb patsientidel omast taskust kinni maksta, kuid esteetilise kirur- gia kulud katab riiklik haigekassa. Kuigi need, kes maksavad ise oma iluoperatsioo-

nid kinni, käituvad põhimõtteliselt nagu teenuseid ostvad kliendid, määratletakse nad siiski patsientidena, sest tegemist kliiniliste protseduuridega.

Arstide ja patsientide dialogina ülesehitatud uurimus põhineb ilukirurgide ja ilukirurgia patsientide ankeedivastustel ning hiljem läbiviidud süvaintervjudel. Laias laastus on T. Kinnuneni informantideks meessoost ilukirurgid ja naissoost patsiendid, mis moodustab üsnagi intrigeeriva lähtepunkti: ühel pool ilukirurgid kui osavad ja edevad meesisendid ning teisel pool õnnetud oma keha kui terviku või selle osadega pahuksis olevad naised. Vastavalt kultuurile omasele diskursusele, võivad meeskirurgid kui institutsioon muuta “õnnetute” naiste elu silmalaugude korrigeerimise, kortsude silumise, nina või rindade vormimise, rasvaimu või mõne muu kavala ning erilisi eeldusi ja oskusi vajava arstiteadusliku nipi abil. Patsientide ülesandeks on uskuda, et nende välimus ei vasta diskursuse ootustele. Kuigi ka mehed vaevlevad üha enam välimusega seotud probleemide küüsis, leiavad ilukirurgid, et meeste opeerimine on problemaatilisem, kuna nende nahk on karedam ja neil ei ole arme varjavaid pikki juukseid. Kirurgide intervjuud peegeldavad tänapäeva kultuuris aktsepteeritud käsitlust alistatud naisekehast, mis peaks olema esinduslik, nooruslik, alaliselt naeratav, sile, trimmis jne ehk kokkuvõtvalt seksuaalselt köitev.

Mida ilukirurgid pakuvad? Ilukirurgia pakub patsientide sisetundele vastavat (nooruslikku) ilmet ja õnne. Ameeriklane Carl Elliott on nimetanud tänapäeva kultuuris valitsevat arusaama hästi elatud elust *õnnelikkuse türanniaks*. Õnnest on saanud hästi elatud elu mõõdupuu (Elliott 2003: 295–304). Et päevi ja öid arvutite taga veetvad inimesed ei koge eriti palju õnnelikuks tegevaid elamusi, on arstiteadus asunud inimesi abistama. Psühholoogide ja psühhiaatrite eesmärk on muuta inimene vaimult õnnelikuks (ja naeratavaks). Appi on võetud inimese meelt mõjutavad ravimid, mis on pannud aluse nn Prozac'i põlvkonnale. Ilukirurgide pakutav teenus tõstab samuti enesetunnet ja õhutab tagant igatsetud õnnetunnet, mida uurimuses kinnitavad patsientide elulood. Nooruslikud ja õnnelikud inimesed saavad (usutavasti) paremini hakkama oma tööülesannetega ning neid hinnatakse kõrgemalt kui kottis silmaalustega, rippuvate põskedega või sügavate murekurdudega kaaslasi.

Raamat on jaotatud kuueks peatükiks. Esimeses peatükis minnakse n-õ kirurgi vastuvõtule ja analüüsitakse, kuidas sünnib otsus ühe või teise lõikuse läbiviimiseks. Teine peatükk keskendub esteetilisele vananemisele. Kolmas peatükk räägib naiselikkusest ja seksika keha ihalemisest. Selles peatükis leiavad käsitlemist ka meeste kogemused iluoperatsioonidega. Neljandas osas kirjeldatakse võõra nina ja naha probleemi. Viiendas lahatakse ilukirurgia varjupooli, nagu patsientide meelest ebaõnnestunud operatsioonid ja erinevaid ilukirurgiaga seotud komplikatsioone, mis vajavad jätkuvat putitamist. Kuuendas, peatükis tehakse kokkuvõtteid tänapäeva ühiskonna esteetilisest inimkehast ning süstla, skalpelli ja laseriga taotletavast ilust.

Mõned ilukirurgid leiavad, et esimesele konsultatsioonile peaks minema hiljemalt 35. eluaasta künnisel, et koostada vananemismärkide vastu võitlemise pikemaajaline plaan. Selline arusaam räägib ühiskonnas aktsepteeritud arusaamast, mis ei pea vananemist normaalseks. Normaalse võib inimene olla ainult esteetilisest ja nooruslikus kehas, milles peegeldub seksuaalne külgetõmme. Esteetiline vananemine on niisiis projekt, kus inimene kui subjekt kaalub oma keha kui objekti plusse ja miinusid ning suundub ilukirurgi juurde, et tellida enesele nooruslikum ja atraktiivsem väline vorm.

Tänases Soomes kasutavad ilukirurgia teenuseid just kõrgema keskklassi esindajad, kuigi patsientide seas on ka teenindusala inimesi ja hooldepersonali. Välimuse tähtsuse rõhutamisest annab märku see, et ka õpetajad suunduvad üha sagedamini ilukirurgide vastuvõtule, sest neile näib, et rippuva lõualoti või rasvunud kehaga inimest (*läski on luuseri!*) ei suuda ega tahagi keegi 6–7 tundi päevas kuulata. Viimane fakt on iseäranis huvitav, sest varem on õpetajad olnud need, kes on surunud õpilasi diskursusele vastavatesse raamidesse. Nüüd aga teevad õpilased sama õpetajatega.

Taina Kinnuneni raamat on toob välja mitmesuguseid näiteid tänapäeva inimeste kehaga seotud käsitluste muutumisest, mis ei tekita mitte ainult kummastust, vaid ka vajadust appi karjuda. Ma ei julge ütelda, et raamat peaks olema igale folkloristile kohustuslik, kuid neile, keda huvitab tänapäeva linnainimene, on teos väärtuslik ja mõtlemapanev. Kas tänapäeva inimese identiteet koosneb tõesti ainult siledast nahast, prinkis rindadest ja naeratavatest suudest? Tahtmatult tekib küsimus: “Quo vadis, Barbie-inimene?”

Minu meelest on antud teose suurim puudus fakt, et peaaegu kogu kasutatud kirjandus on angloameerika päritolu. Kuigi Soomes on levinud müüt sellest, et Soome ühiskond on ameerikalikum kui Ameerika ise, leian, et kõnekam olnuks võrrelda uurimistulemusi lisaks Ameerikale ka Mandri-Euroopas toimuvaga.

Lõpetuseks heidaksin kinda Eesti etnoloogidest ja folkloristidest kultuuriuurijatele. Kõik intervjuueeritud Soomes tegutsevad ilukirurgid rõhutavad oma kõrget töömoraali ja väidavad, et igäühte nemad lõikama ei hakka. Siiski leidub alati see TEINE, kes on valmis raha eest ükskõik milliseks soorituseks. Soome ilukirurgide kujutluses elab see rahaahne ja kõigeiks valmis olev antipood Soome lahe lõunakaldal ning tema nimi on *virolainen kauneuslääkäri*. Rahaahnele eestlasest kolleegile ei ole ükski lõikus võimatu, isegi kui koolitust napib ning puuduvad lõikuseks vajalikud oskused. Küsimusele, kuidas on olukord tegelikult ning mis Eestis ilukirurgiaga ning laiemalt võttes inimkeha vormimisega seotud institutsioonides ning vastavas kultuurilises diskursuses toimub, jätab T. Kinnunen vastamata. Vastust oleks aga ilmtingimata vaja!

Piret Paal

Kirjandus

Elliott, Carl 2003. *Better than Well: American medicine meets the American Dream*. New York: W.W. Norton & Co.

Kinnunen, Taina & Puuronen, Anne (toim) 2006. *Seksuaalne ruumis*. Kulttuuriteaduslik lähestymistavat. Helsinki: Gaudeamus.

Hovi, Tuija & Koskinen, Eerika 2008: Kerronan monet ulottuvuudet. Murtuva kertomus. Kertomuksen tutkimuksen päivät. 1. 2.2.2008, Jyväskylä. *Elore* 2008/1, http://www.elore.fi/arkisto/1_08/hok1_08.pdf – 29. juuli 2010).

BOOK REVIEW

Pursuing Happiness with a Syringe, Scalpel and Laser

Taina Kinnunen 2008. *Lihaan leikattu kauneus. Kosmeettisen kirurgian ruumiillistuneet merkitykset.* Helsinki: Gaudeamus. 383 pp.

The 2008 book by cultural anthropologist Taina Kinnunen, *The Beauty Cut in the Flesh* describes the inner urges of today's people to be happy by way of moulding one's body. The author attempts to present the cultural concepts associated with the human body in current western society, and seeks answers to why would people undergo beauty operations. The research is structured as a dialogue between doctors and patients, based on the responses to questionnaires filled in by cosmetic surgeons and their patients, and the conducted in-depth interviews. Reviewed by Piret Paal.